

ADJECTIVE CROMATICE DE ORIGINE FRANCEZĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Svetlana STANȚIERU, *lector superior universitar,*
Aurelia BÎRSANU, *lector superior universitar,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Résumé: *Cet article se focalise sur l'étude du lexique chromatique d'origine française de la langue roumaine. La terminologie chromatique est encadrée, du point de vue grammatical, dans la classe des adjectifs, classe composée des adjectifs flexibles ou variables: brun, ivoruu, violaceu etc. et des adjectifs inflexibles ou invariables: maro, bordo, lila, gri, oliv etc. Les adjectifs chromatiques à étymon français se constituent en roumain surtout des adjectifs néologiques, utilisés souvent par les écrivains roumains dans leurs oeuvres.*

Mots-clés: *lexique chromatique, classe des adjectifs, adjectifs flexibles, adjectifs inflexibles, étymon français.*

Limba este definită de reputatul lingvist Eugeniu Coșeriu ca sistem în mișcare, care se construiește și reconstruiește fără încetare (Coșeriu 1997: 236-237). Cu alte cuvinte, ea se modifică în timp, relevându-se drept „sursă de informație pentru înțelegerea evoluției istorice a comunității care o folosește” (Guțu Romalo 2005: 9).

Se știe că, de-a lungul veacurilor, popoarele au avut diverse relații între ele: economice, politice, culturale, influențându-se, astfel, reciproc. În această ordine de idei, multiplele contacte cu diverse popoare și limbi atestă prezența unui impunător număr de cuvinte de origine franceză, ponderea lor fiind semnificativă și în lexicul cromatic românesc⁵. Or acesta, vast și multidimensional, permite să pătrundem într-o „lume fascinantă și complexă”, impresionând pe oricine: scriitori, plasticieni, regi-zori, psihologi, sociologi, oameni de știință, designeri, lexicografi etc.

Pornind de la interpretările acestora, „cromatica dă naștere la abordări noi”, reu-nind „sisteme de date, de standarde” (Pitiriciu 2010: 136), creîndu-se varii cîmpuri lexico-semantic și derivative. În acest context, reputata lingvistă Angela Bidu-Vrănceanu, cercetînd domeniul în cauză, opinează că „numele de culori dintr-o lim-bă, în ansamblul lor, pot fi considerate un cîmp (lexico-semantic), suprapus sau nu unei paradigme, divizate în subparadigme” (Bidu-Vrănceanu 1992: 281).

Astfel, termenii moșteniți de limba română din limba latină din cîmpul lexico-semantic al culorilor: *alb, negru, roșu, galben, albastru, verde, vînat* s-au îmbogățit în urma contactelor dintre limbi cu termeni, simpli sau compuși, în prezent cunos-cîndu-se nenumărate amestecuri cromatice sau varii nuanțe, redate de aceștia, în spe-cial din limba franceză⁶: *bej, bleu, vernil, ciclamen-roz, roz-oranj, gri-indigo, kaki-vernil, opac, glauc, fosforescent* etc. Prin urmare, un număr neînsemnat de termeni din fondul vechi sporește considerabil actualmente prin variate neologisme „de cir-culație mai largă sau mai restrînsă”.

Terminologia cromatică este încadrată din punct de vedere gramatical în clasa adjectivului, constituit, firește, din adjective flexibile sau variabile și adjective neflexibile sau invariabile.

În subsidiar, vom menționa că termenii cromatici de origine franceză nu se re-duc la clasa adjectivelor. Întîlnim, bunăoară, în lexicul românesc și alte clase de cu-vinte ce au etimon francez:

- a) substantive: *gamă, colorit, cromatică, culoare, nuanță, tentă, paloare, pale-tă, reflex, irizare, striație* etc.;
- b) verbe: *a azura, a bruna, a carmina, a colora, a coloria, a estompa, a păli, a grizona, a opaliza, a iriza* etc.;
- c) adjective care nu intră în categoria celor cromatice, dar care fac parte din cîmpul lexico-semantic al noțiunii de *culoare*: *flotant, obscur, strident, striat, șan-jant, electric, tern, pastelat, incandescent, iridescenț, incolor, omnicolor* etc.

⁵Ținem să menționăm că unul dintre savanții moderni care a fost preocupat de termino-logia cromatică este francezul Michel Pastoureau, care, începînd cu anii '80, se dedică mai ales istoriei culorilor, devenind unul dintre cei mai importanți specialiști pe plan internațional în acest domeniu (A se vedea, în acest sens: Michel Pastoureau, *Albastru. Istoria unei culori*, Chișinău, Editura Cartier, 2006; Michel Pastoureau, *Negru. Istoria unei culori*, Chișinău, Editura Cartier, 2012).

⁶În susținerea ipotezei date, punctăm opinia cercetătorului Marius Sala, care afirmă că: „Româna le-a împrumutat din franceză pe *brun, gri, bleu, azur*, iar din franceză am luat pe *bordo* „roșu închis” <fr. *bordeaux* „idem” de la numele vinului din regiunea Bordeaux, *maro* <fr. *marron* „castană”, *roz* <fr. *rose* „trandafir”, *oranj* <fr. *orange* „portocală”, *lila* <fr. *lilas* „liliac”. *Mov* și *violet* vin din franceză unde sînt moștenite din latină (<lat. *malva, viola*). (Sala 2006: 16).

În studiul dat, vom supune analizei, dar și unei clasificări, adjective cromatice din limba română cu etimon francez⁷. Astfel, numeroase lexeme din terminologia cromatică de origine franceză constituie clasa adjectivelor variabile: *brun, brunet, cinabarin, ebenin, ecarlat, flavescenț, fov, glauc, ivoriu, murin, turchin, violaceu, violet*. Dovada utilizării lor frecvente o constituie atestarea acestora în creația scriitorilor români. De exemplu:

brun, -ă, -i, -e: „Era un tânăr înalt, *brun*, cu capul gol și cu ochelari de soare.” (Mircea Eliade); „Pe femeia aceasta o vedea prima oară: voluptoasă și *brună*, cu buzele albe de soare.” (Daniela Zeca); „Aur pe stilou, aur în dragonii pijamalei roșii și Baby cu păr brun și ochi *bruni*, mică, singură, izolată, visătoare, grațioasă, necunoscută.” (Ionel Teodoreanu); „Pe lume nu mai există nimic, în afară de doi ochi verzi, care trimit un torent de lumină verde, de un glas aspru și răspicat, torent și el, care pornește de la catedră și inundă sala, de mișcărilor mâinilor lui *brune* uscate.” (Lucia Demetrius);

violet, -ă, -i, -e: „Masa era acoperită de o față subțire de culoare *violet*, contrastând cu serviciul de porțelan verde palid.” (Marta Cozmin); „Era înveșmântată într-o rochie *violetă*, iar pe umeri purta o pelerină amplă, neagră, lungă pînă la pămînt.” (Mircea Berindei); „Soarele creștea din pete / Și din valuri *violete* / Peste pacea dimprejur.” (Nicolae Labiș); „Boierul avea o față și copilei îi zicea Alba. Ea avea obrazul de culoarea luminoasă a fagurelui de albine, ochii *violeți* ca doi stropi de scrobeală sau două nestemate nesfîrșit de viorii.” (Adrian Maniu) etc.

Clasa adjectivelor cromatice invariabile în limba română se constituie, în special, din adjective neologice: *bej, bleu, bleumarin, bordo, carmin, ciclamen, citron, coniac, corai, crem, cyan, ebenin, ecru, fov, frez, fucsia, fumé, grej, grenă, gri, indigo, ivoar, izabelle, kaki, lila, maro, mov, ocru, oliv, oranj, pepit, roz, turcoaz, vermillon, vernil* etc., de asemenea utilizate din plin de către scriitorii români în opera lor:

Cf.: „Am mai avut puterea s-o strecor, intuindu-i valoarea de document inaugural a ceea ce stătea să vină, între copertile *bej* ale unui dosar recuperat, pe care scria, nu știu de ce, «Roumanie».” (Gabriel Liiceanu); „Este înalt, cu adevărat înalt, cu o siluetă impecabilă, îmbrăcat neglijent-șic, cu jeanși negri și un chandail *bleu*, cu mocasini italienești.” (Gabriel Liiceanu); „Am condus cu ochii mijiiți în fundul unui Logan *bleumarin*.” (Bogdan Hrib); „A fost condus de doi inși în uniforme de camuflaj pe câteva coridoare lungi și înguste, cu preșuri groase pe podele, de culoare *bordo*, dungate pe la margini cu verde.” (Vlad Grecu); „Tîrziu din adîncuri – săgeată *carmin* – / se rupe o pasăre-n slavă. / Ai, iat-o cum zboară c-un ram de măslin – / speranță suavă.” (Andrei Țurcanu); „<...> iar în centrul / pînzei tale cu boabe de rouă iradiai ca roza / mistică, așa încît flăcări *citron* mi-au lins / fața și am plecat desfigurată, tăiat pînă la / os, și zîmbetul tău avea gratii, gratii ca la menajerie...” (Mircea Cărtărescu); „Să-i ofere totuși ceva, un șantung nuanța *coniac*.” (Stelian Tănase); „Azi după ce mi-am luat niște solduri de la Lanvin – o țesătură de in în culoare naturală, lucrată cu arabescuri *bleu-pal* și *negru*, și un jersey de lînă pe același fond de nisip cu romburi *corai* – l-am întîlnit pe Jacquot.” (Cella Serghi); „Lăsa în priză doar o veioză acoperită cu un abajur din hîrtie ceruită de culoare *crem*, din alte vremuri.” (Corin Braga); „Vergina îl strînge pe amantu-i mai tare / La

⁷A se vedea *Anexa*.

sînu-i de crin. / Și fața-și ascunde l-a lui sărutare / În păr *ebenin*.” (Mihai Eminescu); „Dar figurile își păstrau, închise aceeași taină. Și doamna cu crosa albă, la braț cu domnul în haine de *soie-écru* (mătase *ecru*) și cu țigară de foi; și soldatul bleg, gonind cu o tunică ofițerească pe mînă; și fetița cu cutia de pălării; și tînărul care-și pipăia batista în buzunarul de la piept; toți nu arătau nimic din ceea ce lacom cerea să le scînteie în ochi.” (Cezar Petrescu); „subțiri la trup iernatici / lujeri *fov*/ îmi împleteau / vertebrele într-un poem hindus / singurătatea mării îmi arunca / -n alcov / urme lăsate-n unde de Isus” (Nicolae Leahu); „Ei, bine, ieri după-amiază eram chiar călugăriță: costum negru Gucci, ciorapi nici măcar *fumé*, ci negru opac, geantă și pantofi negri...” (Daniela Zeca); „Am trecut de nimfa de tuci fără s-o privesc, luîndu-mă după zgomotele pe care le auzeam undeva în față, în întunericul catifelat cu *grena* al serii.” (Mircea Cărtărescu); „Îi plac sprîțul și femeia vopsită. Are o colecție întreagă: roșii, galbene și, mai cu seamă, *indigo*.” (Rodica Ojog-Brașoveanu); „Sînt iar îndrăgostit. e-un curcubeu / (...) / muiat în șinele albăstrii, aurii și *vernii* de tramvai / și în sarafanul femeii care erai / dac-au ajuns chiar și pizzeriile să se intereseze / de tine!” (Mircea Cărtărescu) etc.

Structura fonetică a adjectivelor cromatice invariabile este variată, unele sînt monosilabice (*bej, bleu, bric, crem, gri, mov, roz*), altele plurisilabice (*carmelit, corai, oliv, oranj, pepit, turcoaz, vernil*).

Dumitru Irimia mai evidențiază o caracteristică a adjectivelor cromatice neologice: faptul de a fi „inversabile” (Irimia 2000: 85). Astfel, tot mai mulți „condeieri” preferă să utilizeze în operele lor adjective cromatice neologice de tipul:

„Păstrată între pagini de carte, ca un *edel-* / *weiß*, cadra străbunicii, cu tente *crème* sau *beurre*, / e opera, semnată pe verso, a lui Medl, – / acesta fi’nd artistul héliominiateur / ce-ai immortalizat-o, pe la o mie-opt sute / optzeci...” (Șerban Foarță); „Caut cele mai sobre haine, niște blugi negri și o cămașă *bej*. Sacou *kaki*.” (Bogdan Hrib); „Dincolo de draperiile grele de catifea *oliv* așteaptă bunica Elvira cu o prietenă de-a ei cu părul *mov*.” (Simona Popescu); „– S-ul buclei sale / cu, prinse-n șnur *lila*, scrisori / vechi, – nu făr’ de velinuri scumpe; / vechi nufăr de velinuri scumpe / cuprinse-n șnur *lila*: scrisori.” (Șerban Foarță); „uite năframe plutind în fiori / trandafirie cădere de stea la Rimbaud / lascivul frunziș se așterne și rîde / și galben și *mov* și *maro*” (Nicolae Leahu); „Și după ce s-ar scuza rușinat că la dînsu-i deranj, / Vorbindu-necet despre fluturi și sfintele taine, / Castane prăjite ne-ar da și pilaf de gutuie *oranj* / Și piersice-ar șterge, la urmă, de praf cu vechi perii de haine.” (Emil Brumar) etc.

Observăm că unele adjective cromatice invariabile prezintă finale cu vocale accentuate: *bordo, fumé, grenă, indigo, kaki, lila, maro*.

În *Gramatica limbii române (GALR)* se constată însă că unele dintre adjectivele invariabile, în special nume de culori, „tînd să se adapteze, în limba vorbită, la diferite forme flexionare. De pildă: *kaki* este folosit și ca adjectiv cu trei forme flexionare: *veston kakiu, manta kakie, pantaloni kakii*, pe cînd *bleumarin, mov* și *roz* (*fustă bleumarină, rochie movă, față roză, fețe roze*) tind să se adapteze la adjectivele variabile cu patru forme flexionare” (Gramatica Academiei 2005: 152-153). Pe de o parte, acest fapt pare forțat, însă, pînă la urmă, știm că uzul este cel care impune / păstrează / încetățenește o formă sau alta.

Așadar, multe adjective cromatice de origine franceză, pătrunzînd în limba română s-au adaptat, încadrîndu-se în categoria adjectivelor cu **patru forme** (*alezan,*

brunet, carmin, ebenin, ignicolor, ecarlat, havan, fov, glauc etc.) și cu **trei forme** (*ceruleu, ivoriu, pomaceu, rozaceu, violaceu, vermeliu* etc.).

Cf.: „Desigur vreun Făt-Frumos, cu ochi albaștri ca cerul lunii de mai, cu bucle aurii ca spicul de grâu și cu buzele *carmine*, Făt-Frumos ce o alintă seducător de dulce.” (Ștefan Petică); „În mintea ta se perindau zeci de degradeuri, de nuanțe discrete sau culori tiranice, calme sau stridente, stinse sau *fove*, obositoare și adormitoare.” (Simona Popescu); „Părul ei auriu era ca o superbă mantie regală țesută din raze, iar ochii ei *glauci* erau ca adîncul fluviilor ce visează tremurătoare în pacea serii.” (Ștefan Petică); „Dar dadaia, care știa secrete vechi, apăruse cu o tavă plină de struguri negri și blonzi, care înconjurau un vast morman de prune brumării și miez de nucă *ivorie*.” (Ionel Teodoreanu); „îmi citesc poemele / refugiindu-se în nimbul unui fonem / cînd nu ne mai rămîne nimic din celălalt / zîmbim în poze sau tăcem aceleași imagini / e un tragic joc de-a înșelarea metafizicii / e o iubire cu verbe fără însușiri / e o pajiște zburătoare *violacee*” (Nicolae Leahu) etc.

O altă clasificare a adjectivelor cromatice cu etimon francez ar putea fi făcută în baza criteriului de formare/ structural, pornind tocmai de la constituenți, menționînd în acest sens că delimităm un constituent de bază (pe primul loc în structura dată) și, respectiv, un constituent secundar (pe al doilea loc). Așadar, delimităm:

1. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care ambii constituenți provin din limba franceză: *blond-platinat, bleu-gri, bleu-mov, oranj-teracot, roz-bleu, gri-crem, roz-bombon, blond-mov, crem-oliv, roz-gri, gri-roz, mov-roz* etc.

Cf.: „...Unchiul întîrziase cîteva minute cu el, ca să-i arate cît de strălucitori erau trandafirii sădiți anul trecut – acum în momentul exuberanței lor maxime: – „Ăsta, *oranj-teracot* e Bettina; acesta e Crimson, celălalt Super-Star.” (Constantin Ciopraga); „...cerul *bleu-mov* spre dreapta, liliachiu spre stînga, își adună culorile fără nume pe parbrizul taxiului.” (Mihai Zamfir); „...o bombardau cu plicuri felurite *roz bleu* cu stemă timbrate ...” (Stelian Tănase); „Pantofii pocneau într-un ritm calm și regulat pe pardoseala din marmura *gri-crem* a marelui salon de meditație, ajutînd, cu monotonia lor, la completarea climatului de pace, necesar omului politic.” (Lorian Carsochie); „Lipseau doar flăcările din cămin, rafturile lungi cu vase de aramă și un prunc *roz-bombon* care trage pisica de coadă.” (Rodica Ojog-Brașoveanu) etc.

2. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care ambii constituenți provin din limba franceză și își păstrează forma: *bleu-ciel, bleu-gris, gris-perle, gris souris, gris-argent, bleu-vert, gris-vert* etc.

Cf.: „Miți poartă întotdeauna o fună *bleu-ciel* la zgardă; iar Piți una roșie.” (Cezar Petrescu); „Să mergem la perușele *bleu-gris* / cele ce nu știi să (ne) dea bonjur...” (Șerban Foarță); „Se uită în oglindă, o oglindă înaltă pînă la plafon, cu o ramă neagră de abanos, cu sidef încrustat în măsufa toaletei și împrejurul sertarelor; ape roz, ape *bleu-vert* făcea sideful în penumbra camerei, o lumină ștearsă, ușor gălbuie intra prin ferestre.” (Gabriela Adameșteanu); „Avea o rochie *gris-perle*, și lui Gheorghe Vasile i se păru foarte elegantă...” (Mircea Eliade); „M-am îmbrăcat în rochia *gris souris*.” (Ioana Pîrvulescu); „La șase m-am sculat, m-am bărbierit cu grijă și m-am spălat, mi-am pus o cămașă albă, o cravată albastră și un costum *gris-argent* de gabardină, că doar mă duceam propriu-zis la un examen.” (Grigore Băjenaru); „Peste vreo săptămînă, în rochia ei de mătase *gris-vert*, pe o crinolină atenuată, cu dantele în profuziune și în cap cu o pălărie delicioasă, «fason Împărăteasa Eugenia»,

cu pene de struț albe, cari se adaptau minunat la coafura în bucle a părului ei negru, Smaragdița, veselă și zburdalnică, făcu irupțiune în apartamentul Nataleiței.” (Constantin Stere) etc.

3. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care constituentul de bază este de origine română, iar cel secundar de origine franceză: *alb-bej*, *alb-crem*, *alb-gri*, *alb-roz*, *albastru-azur*, *albastru-indigo*, *cafeniu-roz*, *galben-oranj*, *galben-citron*, *roșu-carmin*, *roșu-cardinal*, *roșu-maron*, *verde-gri*, *verde-jad*, *verde maron*, *verde-oliv*, *verde-petrol* etc.

Cf.: „Să nu uit panseluțele, cu petale moi ca o piele întoarsă, *albastru-indigo*, cu stropi galbeni, maro, cu intarsii portocalii, aurii, mărginite de cărămiziu, cele de culoarea coniacului sau a lichiorului de coniac.” (Simona Popescu); „...păsările care ne vizitează numai în iernile grele. Vin din Nord, la sfârșitul toamnei, pleacă în martie. Brîul și bărbia negre, creștetul *roșu-carmin*, pete închise de-a lungul rahisului.” (Fănuș Neagu); „La început ochiul îl cuprindea fără dificultate era numai o bilă colorată în *roșu-cardinal*, apoi treptat culorile s-au aprins, s-au intensificat, pînă la pierderea nuanței, într-o lumină universală.” (Ana Blandiana); „Lumina reflectă apoasă, aluminizată, cerul, umbrele *verzi maron* ale copacilor prăfuiți, se întinde apoi peste rambleu, îngroașă aerul.” (Stelian Tănase); „Lîngă foișor, în pictură se înalță, *verde-oliv*, un chiparos.” (Mircea Cărtărescu); „...șoferul, cu obrazul galben de praf, ocoala tancurile, se auzea huruitul lor și duduitul motoarelor, un ofițer blond în uniformă neagră, așezat pe turelă, îi privea nepăsător, apoi totul rămînea în urmă și mașina intra într-un sat pustiit, în care nu se vedeau decît oameni în uniformă *verde-gri*...” (Petru Dumitriu); „Niște rafturi cu sticle și borcănășe colorate, *verde-petrol* și albastru și altele transparente, pline cu tot felul de prafuri și pastile.” (Ioana Pîrvulescu) etc.

4. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care constituentul de bază să fie de origine franceză, iar cel secundar de origine română: *bleu-verde*, *ocru-roșiatic*, *maro-roșcat*, *indigo-negru*, *gri-verzui*, *gri-cenușiu* etc.

Cf.: „Dacă Țanțu Mazuru ar fi venit la Unchiul într-un costum alb, probabil că figura lui ar fi părut mai puțin spînatică, dar așa, în costum gri cadrilat, cu cămașă *bleu-verde*, cu capul ras, el își accentua trăsăturile sufletești spongioase.” (Constantin Ciopraga); „A spus-o simplu, privindu-mă pentru prima oară drept în ochi. Văd că sînt *gri-verzui*, prea mari pentru fața mică și osoasă și cu prea multă disperare în ei.” (Mihai Zamfir); „Unchiul și Haritopol îmi apărură atunci, ca și cum i-aș fi privit printr-o sticlă colorată, *ocru-roșiatică*, de culoarea frunzelor moarte.” (Constantin Ciopraga); „Încerc să-mi văd în oglindă amigdalele mărite și roșii, dar nu văd decît limba nesuferită care, ridicată pe cerul gurii, ascunde niște vene scîrboase, *indigo-negre*, brăzdînd o carne pielos-roșiatică.” (Simona Popescu) etc.

5. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care constituenții provin din limba franceză, fiind denumiri de minerale, dar și de culori: *ametist*, *antracit*, *diamant*, *rubin*, *smarald*, *topaz*, *turcoaz* etc.

Cf. : „În unduire chiparoșii / Tiveau un cer *de ametist* / Cu frunzele de toamnă roșii / Din cel mai pur și fin batist.” (Agnesa Roșca); „Ciudat și inexplicabil se închi-dea, tindea spre nuanța *antracitului* și, prin contrast, ochii verzi explodau de lumină.” (Radu Tudoran); „zveltă ca o pipetă / trece pe bicicletă / fata cu șosete *de diamant*. / ea are părul *de diamant* / și fața *de diamant* / și fustă de verde brocart.” (Mircea Cărtărescu); „*Smaraldul* mării răpitoare / E jocul vecinic de culori / În verdea flacăra

de soare / De lângă țărmi niși de flori.” (Alexandru Macedonski); „Petele rumene din obraji unei fetițe zugrăvite, probabil în acuarelă, deveniseră, în ulei, prin neînțelegerea procesului real de difuziune a luminii, niște lacuri *de rubin* fără nicio legătură cu restul, dar de o țesătură coloristică nu lipsită de grație.” (George Călinescu); „Avea un chip fără seamăn, niște ochi *de topaz*, fără vină, fără umbră, o culoare cum nu se mai găsește pe chip omenesc de străvezie și luminoasă ce era.” (Lucia Demetrius) etc.

6. Denumiri ale culorilor/nuanțelor în care constituentul de bază să fie de origine română, iar cel secundar, exprimat prin termeni care au rolul de a nuanța: *pal, fad, mat, sidefiu, electric, intens, metalic*, să fie exprimat prin termeni de origine franceză: *albastru-electric, albastru metalic, galben-fad, albastru mat, albastru intens* etc.

Cf.: „...pe-acest ortep, această cîrpă de bucătărie, completei în gînd, contemplîndu-i barba pătrată și rară și *galbenă-fadă*, de care cu drag l-aș fi luat să-l scutur puțin, ca pe-un popă beat.” (Gib I. Mihăescu); „Copilărește fudulă de locul înalt pe care și l-a ales în trăsură, se detașa roză pe *albastrul mat* al cerului de dimineață.” (Garabet Ibrăileanu); „Vedeam numerele tramvaielor (mare minune), pînă atunci trebuia să întreb ca și cînd n-aș fi știut să citesc: „ce tramvai e ăla care vine?” adîncimea bulevardelor, cerul limpede și înalt, de un *albastru metalic*, numerele străzilor...” (Marin Preda); „Pereții sînt zugrăviți cu *albastru intens*, ca apa mării, iar plafonul cu bleu, aidoma cerului.” (Mihail Drumeș)

7. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care constituentul de bază să fie de origine franceză, iar cel secundar de origine română, exprimat prin participii: *deschis, închis, șters, aprins, spălăcit, stins* etc.

Cf.: „Noica Dan, băiat de moșier și unul din cei mai bogați elevi din clasă, își pusese tocmai astăzi un palton nou, o frumusețe, un *bleumarin deschis*, cu nasturi mari și negri de os.” (Grigore Băjenaru); „Venise îmbrăcat într-un costum de soie-*écrué deschis* și Felix fusese izbit, de la început, de largimea hainei și de ridicola dimensiune a canotierei de paie, care abia îi cuprindea părul.” (George Călinescu); „Toți știu că în curînd vor fi mutați de acolo, că vor dispărea pentru totdeauna căsuțele lor gri sau *maro-închis*, împreună cu grădinile de zarzavat și bolțile de viță, unde atîrnă, copti, ciorchini negri.” (Mihai Zamfir); „Poienile cu finețe coapte, de-un *roz stins*, ne înveleau, ne mîngîiau brațele și picioarele, auriul aspru al lanurilor de grîu în care ne ascundeam se lipea de piele.” (Simona Popescu); „Barba lată, cît o pătură, îi acoperea tot pieptul scofilit și numai la umeri se vedea înfloritura brodată cu albastru-violet pe cantul vestei, de la care atîrnau mînecele largi ale cămășii, de un *ocru spălăcit*, învelindu-i brațele descărmate.” (Vlad Greuc) etc.

8. Denumiri ale culorilor/ nuanțelor în care atît constituentul de bază – nume de culoare, cît și constituentul secundar – determinativ, de tipul: *fad, fosforescent, iridiscent, flamboiant, transparent, mat, pal, striat, opac, metalic, electric, criant* etc. să fie de origine franceză:

Cf.: „Îmi dădai seama cu stupoare – mărturisi el – că și haina acestuia devenise din gri, cum fusese la început, altfel, de un *bleu intens*, ca acela al uniformelor marinariilor.” (Constantin Ciopraga); „Poate ai dori să mă vezi îmbrăcată în haine liliacii, cu cingătoare verde, pălărie roz și ciorapi *bleu-pal*...” (Cezar Petrescu); „Seară de vară sau de primăvară. Un *bleu pal*, nori albi dauriți de un soare invizibil. Mici păsări care ciripesc dulce.” (Jeni Acterian); „Un aer călduț, parfumat,/ sub cerul de-

un *pal ivoriu*,/ în vale pîrîl umflat/ aleargă sălbatec și viu.” (Magda Isanos); „Cuvintele mă refuzau ori se desfăceau în silabe nearticulate întinzîndu-se ca guma arabică și sfîrșeam prin a le scuipa în valurile de un *verde metallic*, urmărindu-le cum plutesc și se destramă treptat.” (A. E. Baconsky); „Își dăduse seama într-o după-masă, pe la sfîrșitul lunii februarie, cînd îi văzu mașina la un colț de stradă. Nu zărise decît capota, dar o recunoscuse imediat. *Gri-metalic*.” (Irina Egli) etc.

Sintetizînd cele afirmate mai sus, constatăm că este un adevăr deja faptul că istoria cuvintelor constituie, de facto, un crîmpei din biografia lexicală a unui popor. Mai mult, această „biografie” reflectă, de iure, fără omisiuni, relațiile istorice – politice, economice, sociale, culturale – dintre popoare și, implicit, limbi. Sistemul lexical sau vocabularul românesc, plătind tribut acestui adevăr, și-a completat tezaurul lexical cu adjectivale date, utilizate atît de frecvent de autorii români, pentru a da o anumită savoare și un suflu diafan operelor lor.

În opinia noastră, cercetarea adjectivelor cromatice de origine franceză este necesară pentru cunoașterea și asimilarea etimologiei lexicului românesc. Nu putem afirma că procesul de apariție și „adopție” a adjectivelor cromatice de origine franceză relevă faptul că limba română ar fi avut un număr mai mic de termeni pentru culori, ci, dimpotrivă, certifică implicita „conexiune” multidimensională care a generat acest fenomen.

Conchidem că lexicul cromatic românesc se îmbogățește permanent cu termeni noi, în special cu etimon francez, amplificînd astfel latinitatea limbii române.

Referințe bibliografice

1. Bidu-Vrănceanu, Angela, *Numele de culori – semantică, lingvistică, semiotică* (I), în *Studii și cercetări lingvistice*, 1992, nr. 3, p. 279-290.
2. Coșeriu, Eugeniu, *Sincronie, diacronie și istorie*, București, Editura Enciclopedică, 1997.
3. *Gramatica limbii române, I, Cuvîntul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
4. Guțu Romalo, Valeria, *Aspecte ale evoluției limbii române*, București, Editura Humanitas Educațional, 2005.
5. Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 2000.
6. Pitiriciu, Silvia, *Din terminologia cromatică: albastru în limba română*, în *Buletin de lingvistică*, 2010, nr. 11, p. 136-143.
7. Sala, Marius, *Istoria cuvintelor*, în *Saeculum*, 2006, nr. 3, p. 16.

Literatură artistică din care au fost excerptate exemple

1. Acterian, Jeni, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit 1932-1949*, București, Editura Humanitas, 1991.
2. Adameșteanu, Gabriela, *Dimineața pierdută*, Iași, Editura Polirom, 2003.
3. Baconsky, A. E. *Biserica neagră*, în *Scrieri*, II, *Proze*, București, Editura Cartea Românească, 1990.
4. Băjenaru, Grigore, *Cișmigiu & comp. Bună dimineața, băieți!*, București, Editura Litera Internațional, 2009.
5. Berindei, Mircea, *Paravanul venețian: portrete și amintiri*, București, Editura Humanitas, 2004.
6. Blandiana, Ana, *Cele patru anotimpuri; Proiecte de trecut*, București, Editura Art, 2011.
7. Braga, Corin, *Noctambulii*, Cluj, Editura Dacia, 1992.
8. Brumar, Emil, *Opera poetică*, vol. 1, Chișinău, Editura Cartier, 2005.
9. Carsochie, Lorian, *Nesfîrșitul anotimp al florilor*, Iași, Editura Timpul, 2004.

10. Călinescu, George, *Enigma Otiliei*, București, Editura Litera Internațional, 2010.
11. Cărtărescu, Mircea, *Dragostea*, București, Editura Humanitas, 1994.
12. Cărtărescu, Mircea, *Travesti*, București, Editura Humanitas, 2002.
13. Cărtărescu, Mircea, *Orbitor*, I, București, Editura Humanitas, 2007.
14. Cărtărescu, Mircea, *O seară la operă*, Chișinău, Editura Știința, 2009.
15. Ciopraga, Constantin, *Nisipul*, București, Editura Cartea Românească, 1989.
16. Cozmin, Marta, *Primăvara la Zürich*, București, Editura Vitruviu, 2001.
17. Demetrius, Lucia, *Album de familie*, București, Editura pentru literatură, 1967.
18. Demetrius, Lucia, *Te iubesc, viață!*, București, Editura Cartea Românească, 1984.
19. Drumeș, Mihail, *Elevul Dima dintr-a șaptea*, București, Editura Art, 2009.
20. Dumitriu, Petru, *Cronică de familie*, II, București, Editura Litera, 2009.
21. Egli, Irina, *Pământ pustiu*, București, Editura Humanitas, 2007.
22. Eliade, Mircea, *Noaptea de Sânziene*, II, București, Editura Litera Internațional, 2010.
23. Eliade, Mircea, *Domnișoara Christina. Șarpele*, București, Editura Litera Internațional, 2011.
24. Eminescu, Mihai, *Poezii*, București, Editura Litera Internațional, 2010.
25. Foartă, Șerban, *Nu știu alții cum sînt...*, Chișinău, Editura Cartier, 2009.
26. Foartă, Șerban, *Amor amoris*, București, Editura Paralela 45, 2010.
27. Grecu, Vlad, *Unde-s zeei popoarelor învinse*, Chișinău, Editura Arc, 2010.
28. Ibrăileanu, Garabet, *Adela*, București, Editura Litera, 2009.
29. Isanos, Magda, *Cîntarea munților*, București, Editura Minerva, 1988.
30. Labiș, Nicolae, *Albatrosul ucis*, Galați, Editura Porto-Franco, 1993.
31. Leahu, Nicolae, *Personajul din poezie*, Chișinău, Editura Cartier, 1997.
32. Leahu, Nicolae, *Aia*, Chișinău, Editura Cartier, 2010.
33. Liiceanu, Gabriel, *ușa interzisă*, București, Editura Humanitas, 2010.
34. Macedonski, Alexandru, *Excelsior*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2003.
35. Maniu, Adrian, *Jupînul care făcea aur*, București, Editura Minerva, 1979.
36. Mihăescu, Gib I., *Nuvele*, București, Editura Minerva, 1979.
37. Neagu, Fănuș, *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*, București, Editura Litera Internațional, 2011.
38. Ojog-Brașoveanu, Rodica, *Cianură pentru un surîs; Bună seara, Melania!*, București, Editura Adevărul Holding, 2009.
39. Petică, Ștefan, *Scrieri*, vol. I, București, Editura Minerva, 1970.
40. Petrescu, Cezar, *Greta Garbo*, Craiova, Editura Crisadi, 1992.
41. Petrescu, Cezar, *Întunecare*, I, București, Editura Litera Internațional, 2010.
42. Pîrvulescu, Ioana, *Viața începe vineri*, București, Editura Humanitas, 2009.
43. Popescu, Simona, *Exuvii*, Iași, Editura Polirom, 2011.
44. Preda, Marin, *Viața ca o pradă*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2010.
45. Roșca, Agnesa, *Corabia de dor*, Chișinău, Editura Cartea Moldovei, 2008.
46. Serghi, Cella, *Cartea Mironei*, București, Editura Litera Internațional, 2009.
47. Stere, Constantin, *În preajma revoluției*, vol. 1-2, Chișinău, Editura Hyperion, 1990.
48. Tănase, Stelian, *Playback*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.
49. Tănase, Stelian, *Corpuri de iluminat*, Iași, Editura Polirom, 2004.
50. Teodoreanu, Ionel, *Lorelei*, București, Editura Minerva, 1991.
51. Teodoreanu, Ionel, *Arca lui Noe*, București, Editura Albatros, 1991.
52. Tudoran, Radu, *Fiul risipitor*, București, Editura Art, 2010.
53. Țurcanu, Andrei, *Plînsul centaurului*, Chișinău, Editura Cartier, 2008.
54. Zamfir, Mihai, *Acasă*, București, Editura Cartea Românească, 1992.
55. Zeca, Daniela, *Istoria romanțată a unui safari*, Iași, Editura Polirom, 2009.

ANEXĂ

Adjective cromatice cu etimon francez

ADJECTIVE INVARIABLE	ADJECTIVE VARIABLE	
	4 terminații	3 terminații
Acaju	Alezan	Ceruleu
Ametist	Amarant	Ivoriu
Antracit	Amiantin	Pomaceu
Antracoid	Azurescent	Poraceu
Beige	Blafard	Rozaceu
Bej	Blond	Rozeu
Betterave	Blondin	Vermeliu
Beure	Bronzat	Violaceu
Bistru	Brun	
Bleu	Brunet	
Bleumarine	Cadaveric	
Bordo	Carminat	
Bric	Cinabarin	
Cacao	Coralin	
Cafea	Diamantin	
Carmelit	Ebenin	
Carmin	Eburneu	
Celadon	Ecarlat	
Ciclamen	Fov	
Ciocolată	Glauc	
Citron	Grizonant	
Coniac	Ignicolor	
Corai	Lilial	
Crem	Livid	
Cyan	Marmoreean	
Frez	Murin	
Grej	Marin	
Grena	Perlat	
Gri	Rubescen	
Griș	Rubicond	
Havan	Rubiginos	
Indigo	Sangvin	
Iris	Sangvinolent	
Ivoar	Smaragdin	
Izabel	Șaten	
Jad	Turchin	
Kaki	Ultraviolet	
Lapis	Violet	
Lapislazuli	Virescent	
Lavand		
Lazulit		
Lila		
Magenta		
Mahon		
Malahit		
Maro		

Mov Ocro Oliv Oranj Petrol Sable Sepia Şamoa Tabac Topaz Turcoaz Ultramarin Vermillon Vernil		
---	--	--